

ARTYKUŁY

Wojciech Radecki

Nowy słowacki kodeks karny

I. Wprowadzenie

Kiedy po I wojnie światowej powstała niepodległa Czechosłowacja, na obszarze tego państwa obowiązywały dwa różne systemy prawa karnego: w Czechach był to austriacki kodeks karny z 1852 r., na Słowacji – węgierski kodeks karny z 1878 r. W okresie międzywojennym do ujednoczenia prawa karnego nie doszło. Prace nad nowym jednolitym kodeksem karnym zostały podjęte dopiero po II wojnie światowej¹, a ich efektem było uchwalenie 12 lipca 1950 r. pierwszego czechosłowackiego kodeksu karnego². Był on wzorowany na kodeksach radzieckich i obciążony typowymi dla okresu stalinowskiego wyobrażeniami o roli prawa karnego. W 1956 r. koncepcja zbyt szerokiej penalizacji została poddana zdecydowanej krytyce przez czynniki polityczne. Zalecono przygotowanie nowego kodeksu, co też dość szybko się stało.

Drugi kodeks karny socjalistycznej Czechosłowacji został uchwalony 29 listopada 1961 r.³ i bez poważniejszych nowelizacji obowiązywał aż do „ak-samitnej rewolucji” z listopada 1989 r. Po tych wydarzeniach kodeks został poddany licznym i głębokim nowelizacjom, których celem było dostosowanie

¹ V. Solnar (red.), *Ceskoslovenske trestni pravo. Svazek I. Obecna cast*, Praha 1969, s. 19.

² Zakon c. 86/1950 Sb.

³ Zakon c. 140/1961 Sb. Trestni zakon. Czytelnikowi polskiemu należy się wyjaśnienie, że przyjętą w Czechosłowacji, a obecnie w Czechach i Słowacji metodą powoływania aktów prawnych jest podawanie po literze „c” (cislo, tj. numer) pozycji urzędowego zbioru aktów prawnych, łamanej przez rok ogłoszenia i zakończonej skrótem: w Czechach „Sb” – Sbirka zakonu, na Słowacji Z.z. – Zbierka zakonov.

go do zmieniających się warunków politycznych, społecznych i gospodarczych. Wtedy jednak nie było jeszcze mowy o nowej kodyfikacji karnej, było na to za wcześnie. Po rozpadzie Czechosłowacji i powstaniu 1 stycznia 1993 r. dwóch samodzielnych Republiki: Czeskiej i Słowackiej tamten kodeks obowiązywał nadal w obu. W Republice Czeskiej obowiązuje do dziś, natomiast w Republice Słowackiej został zastąpiony nowym, uchwalonym 20 maja 2005 r. i obowiązującym od 1 stycznia 2006 r. Kodeksem karnym⁴. Tego samego dnia został uchwalony nowy Kodeks postępowania karnego⁵, który także wszedł w życie 1 stycznia 2006 r. Nowy słowacki kodeks karny jest tak interesujący, że warto jego zasadnicze cechy przedstawić polskiemu czytelnikowi, zwłaszcza polskiemu prokuratorowi, tym bardziej, że jest to chyba najnowszy z uchwalonych w ostatnich latach kodeksów. Nie bez znaczenia jest także spostrzeżenie, że Słowacja przeszła podobną do Polski drogę rozwojową od realnego socjalizmu do członkostwa w Unii Europejskiej, a więc regulacje słowackie zasługują na uwagę i w Polsce.

II. Zadania rekodyfikacji słowackiego prawa karnego materialnego

Autorzy pierwszego komentarza do nowego kodeksu ujęli zadania rekodyfikacji słowackiego prawa karnego materialnego w następujących punktach:

- ocenić aktualność zasad, na których było budowane słowackie prawo karne materialne, zwłaszcza do roku 1989,
- reagować nową karnoprawną regulacją stosunków społecznych na zasadnicze zmiany polityczne, społeczne i ekonomiczne, do których doszło po roku 1989, na powstanie samodzielnej Republiki Słowackiej i funkcje demokratycznego państwa prawnego, na powstanie nowego porządku konstytucyjnego oraz na dynamicznie rozwijającą się legislację w ramach innych gałęzi prawa jednolitego systemu prawa słowackiego,
- w nawiązaniu do potrzeb Republiki Słowackiej, jej prawnych i kulturowych tradycji, wymagań ochrony praw i uzasadnionych interesów osób fizycznych i prawnych, a także państwa, zwłaszcza dla ochrony podstawowych praw i wolności wynikających z Karty podstawowych praw i wolności (ustawa konstytucyjna c. 23/1991 Zb.) i Konstytucji Republiki Słowackiej c. 460/1992 Zb. oraz z dokumentów prawa międzynarodowego, którymi związana jest Republika Słowacka (zwłaszcza Powszechna Deklaracja Praw Człowieka, Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycz-

⁴ Trestny zakon c. 300/2005 Z.z.

⁵ Zakon c. 301/205 Z.z. Trestny poriadok.

nych, Konwencja Europejska o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności i jej dodatkowe protokoły) stworzyć nowoczesny, optymalny i kompleksowy instrument karnoprawnej ochrony stosunków społecznych, który będzie odpowiadał zasadom organizacji i funkcjonowania demokratycznego państwa prawnego oraz wymaganiom dostosowania porządku prawnego Słowacji do prawa dojrzałych państw demokratycznych,

- usunąć nieprzejrzystość dotychczasowej regulacji karnoprawnej, wywołanej licznymi a nie zawsze organicznymi ingerencjami w tekst Kodeksu karnego nowelizacjami dokonywanymi w okresie jego obowiązywania,
- uregulować systematykę Kodeksu karnego tak, aby odpowiadała (porządkiem rozdziałów części szczególnej i surowością kar, które można wymierzyć za poszczególne przestępstwa) hierarchii wartości i interesów nowoczesnego demokratycznego państwa prawnego,
- zastąpić materialne ujęcie przestępstwa ujęciem formalnym oraz wprowadzić nową kategoryzację antyspołecznych czynów,
- ponownie zbadać postanowienia ustawy karnej regulujące podstawy odpowiedzialności karnej z tego punktu widzenia, czy odpowiadają osiągnięciom nowoczesnej nauki prawa oraz osiągnięciom związanych z nią dziedzin nauki (kryminologii, psychologii, pedagogiki, ekonomii i innych) i jeżeli trzeba te postanowienia zmienić lub uzupełnić,
- aktualizować ustawę karną ze względu na dzisiejszą etiologię przestępczości, obecny stan, rozwój, strukturę i formy przestępczości, jej przyczyny i warunki, szczególnie jeśli chodzi o przejawy przestępczości zorganizowanej,
- uściślić ustawowe znamiona dotychczasowych przestępstw bądź uzupełnić je, reagując na nowe i szczególnie szkodliwe formy antyspołecznych działań, ewentualnie usunąć z ustawy karnej zestawy znamion takich czynów, które już nie występują,
- ponownie zbadać system sankcji karnoprawnych, zwłaszcza system kar oraz postanowienia regulujące ich wymierzanie i wykonywanie pod kątem, czy odpowiadają aktualnym osiągnięciom nauki (szczególnie penologii, psychologii i medycyny), potrzebom nowoczesnego demokratycznego państwa prawnego, zobowiązaniom prawa międzynarodowego wiążącym Słowację oraz doświadczeniom dojrzałych państw demokratycznych, po czym w razie potrzeby postanowienia te zmienić lub uzupełnić,
- zmniejszyć rozpiętość kar, zapewnić lepszą synchronizację systemu kar i ich wymiaru za poszczególne przestępstwa, zwłaszcza w zależności od

ich typowego ciężaru gatunkowego oraz zmian w systematyce ustawy karnej⁶.

III. Zasada wyłączności kodeksu karnego jako źródła prawa karnego materialnego

Już w Czechosłowackim kodeksie karnym z 1961 r. przyjęto zasadę wyłączności kodeksu karnego jako źródła prawa karnego materialnego. Od tej zasady istniał właściwie tylko jeden wyjątek, mianowicie przestępstwo było przewidziane w wydanej w 1950 r. ustawie o ochronie pokoju⁷.

Zachwianie zasady wyłączności kodeksu nastąpiło dopiero po „praskiej wiośnie” z 1968 r., kiedy w roku następnym ukazała się odrębna ustawa o występkach⁸. Wprowadziła ona osobną kategorię czynów zabronionych pod groźbą kary jako pośrednią między przestępstwami (w k.k. z 1961 r. nie było wewnętrznej dyferencjacji przestępstw) a wykroczeniami. Podkreślić należy, że odpowiedzialność za wykroczenia zarówno w b. Czechosłowacji, jak i obecnie w Czechach i na Słowacji jest z pełną konsekwencją traktowana jako materia prawa administracyjnego, a nie karnego. Czechosłowackie występkę (*preciny*) nieco przypominały polskie „wykroczenia przekazane” według ustawy z 1967 r. (obejmowały bowiem zagarnięcia mienia społecznego, kradzieże, spekulacje itp. ze znamieniem liczbowym różniącym je od przestępstw, aczkolwiek nie tylko, ponieważ w ustawie z 1969 r. znalazły się preciny przeciwko porządkowi publicznemu), ale w odróżnieniu od polskich wykroczeń podlegały rozpoznaniu przez sądy. Mocno naznaczona politycznie proveniencja ustawy z 1969 r. – chodziło o zapewnienie „pokryzysowej normalizacji” lat 1968–1969 – doprowadziła do tego, że ustawa o występkach została uchylona w 1990 r.⁹, jeszcze w czasie istnienia Federacji.

IV. Struktura słowackiego kodeksu karnego

Nowy słowacki kodeks karny jest obszernym aktem prawnym złożonym z 440 paragrafów i załącznika, obejmującego wykaz aktów prawnych

⁶ Kolektiv autorov, Trestny zakon s rozsiahlym komentárom a judikaturou, Vydavateľstvo „Nova Praca”, Bratislava, august 2005, s. 3–4 (ze względu zapewne na charakter pracy, opartej w głównej mierze na oficjalnym uzasadnieniu projektu kodeksu karnego, Wydawnictwo nie podało nazwisk owego kolektywu autorów).

⁷ Zakon c. 165/1950 Zb. na ochranu mieru.

⁸ Zakon c. 150/1969 Sb. o precinech.

⁹ W tej kwestii zob. V. Kratochvíl, J. Kuchta, Tendencie i charakter zmian w czechosłowackim prawie karnym, (w:) Tendencie zmian prawa karnego i prawa o wykroczeniach w Polsce i Czecho–Słowacji, pod red. M. Bojarskiego, Wrocław 1992, s. 43–44.

Wspólnot Europejskich i Unii Europejskiej (jedna dyrektywa i 11 decyzji ramowych) uwzględnionych w kodeksie¹⁰. Kodeks dzieli się na części ogólną i szczególną, które z kolei dzielą się na działy, rozdziały i oddziały.

W części ogólnej po § 1 określającym przedmiot regulacji (zasady odpowiedzialności karnej, rodzaje kar, rodzaje środków zabezpieczających, ich wymierzanie oraz zespoły znamion przestępstw) mamy § 2–143 usystematyzowane następująco:

Dział I. Działanie ustawy i podstawy odpowiedzialności karnej:

Rozdział 1. Ustawa karna i jej działanie (§ 2–7)

Rozdział 2. Podstawy odpowiedzialności karnej:

Oddział 1. Pojęcie i rodzaje przestępstw (§ 8–18)

Oddział 2. Sprawca, współsprawca i uczestnik (§ 19–21)

Oddział 3. Okoliczności wyłączające odpowiedzialność karną (§ 22–23)

Oddział 4. Okoliczności wyłączające bezprawność czynu (§ 24–30)

Dział II. Sankcje:

Rozdział 1. Rodzaje sankcji (§ 31–33)

Rozdział 2. Podstawowe zasady wymierzania sankcji (§ 34–45)

Rozdział 3. Wymierzanie i wykonywanie poszczególnych kar (§ 46–65)

Rozdział 4. Warunkowe zawieszenie i warunkowe zwolnienie (§ 66–72)

Rozdział 5. Środki zabezpieczające (§ 73–83)

Dział III. Zanik karalności i kary (§ 84–93)

Dział IV. Szczególne postanowienia o ściganiu nieletnich:

Rozdział 1. Odpowiedzialność karna (§ 94–95)

Rozdział 2. Zanik karalności (§ 96)

Rozdział 3. Wymierzanie kar i środków wychowawczych (§ 97–101)

Rozdział 4. Wychowanie ochronne (§ 102–105)

Rozdział 5. Środki wychowawcze (§ 106–108)

Rozdział 6. Kary (§ 109–121)

Dział V. Wyjaśnienie pojęć:

Rozdział 1. Pojęcia powszechne (§ 122–137)

Rozdział 2. Szczególne pojęcia kwalifikujące (§ 138–143).

Część szczególna została usystematyzowana w sposób następujący:

Dział I. Przestępstwa przeciwko życiu i zdrowiu:

Rozdział 1. Przestępstwa przeciwko życiu (§ 144–154)

Rozdział 2. Przestępstwa przeciwko zdrowiu (§ 155–160)

Rozdział 3. Przestępstwa narażenia na niebezpieczeństwo życia lub zdrowia (§ 161–178)

Dział II. Przestępstwa przeciwko wolności i godności ludzkiej:

¹⁰ Na Słowacji (tak samo w Czechach i poprzednio w Czechosłowacji) podstawową jednostką systematyczną ustaw, także kodeksów, jest paragraf, a nie artykuł (podział na artykuły występuje w konstytucjach). Paragrafy z kolei dzielą się na ustępy, punkty i litery.

- Rozdział 1. Przesłępstwa przeciwko wolności (§ 179–198)
- Rozdział 2. Przesłępstwa przeciwko godności ludzkiej (§ 199–203)
- Dział III. Przesłępstwa przeciwko rodzinie i młodzieży (§ 204–211)
- Dział IV. Przesłępstwa przeciwko mieniu (§ 212–249)
- Dział V. Przesłępstwa gospodarcze:
 - Rozdział 1. Przesłępstwa zagrażające gospodarce rynkowej (§ 250–258)
 - Rozdział 2. Przesłępstwa przeciwko dyscyplinie gospodarczej (§ 259–269)
 - Rozdział 3. Przesłępstwa przeciwko pieniądzom i przesłępstwa podatkowe (§ 270–280)
 - Rozdział 4. Przesłępstwa przeciwko prawom własności przemysłowej i prawom autorskim (§ 281–283)
- Dział VI. Przesłępstwa powszechnie niebezpieczne i przeciwko środowisku:
 - Rozdział 1. Przesłępstwa powszechnie niebezpieczne (§ 284–299)
 - Rozdział 2. Przesłępstwa przeciwko środowisku (§ 300–310)
- Dział VII. Przesłępstwa przeciwko państwu:
 - Rozdział 1. Przesłępstwa przeciwko podstawom państwa (§ 311–317)
 - Rozdział 2. Przesłępstwa przeciwko bezpieczeństwu państwa (§ 318–320)
- Dział VIII. Przesłępstwa przeciwko porządkowi w sprawach publicznych:
 - Rozdział 1. Przesłępstwa przeciwko wykonywaniu kompetencji organów władzy publicznej (§ 321–325)
 - Rozdział 2. Przesłępstwa funkcjonariuszy publicznych (§ 326–327)
 - Rozdział 3. Korupcja (§ 328–336)
 - Rozdział 4. Niektóre formy karalnego współdziałania (§ 337–341)
 - Rozdział 5. Inne formy zakłócania działań organów władzy publicznej (§ 342–358)
- Dział IX. Przesłępstwa przeciwko innym prawom i wolnościom (§ 359–378)
- Dział X. Przesłępstwa przeciwko obronności, przeciwko służbie cywilnej, przeciwko służbie w siłach zbrojnych i przeciwko obronie państwa:
 - Rozdział 1. Przesłępstwa przeciwko obronności (§ 379–381)
 - Rozdział 2. Przesłępstwa przeciwko służbie cywilnej (§ 382–385)
 - Rozdział 3. Przesłępstwa przeciwko służbie w siłach zbrojnych (§ 386–389)
 - Rozdział 4. Przesłępstwa przeciwko obronie państwa (§ 390–392)
- Dział XI. Przesłępstwa wojskowe:
 - Rozdział 1. Przesłępstwa przeciwko podporządkowaniu wojskowemu i wojskowej czci (§ 393–400)
 - Rozdział 2. Przesłępstwa przeciwko obowiązkowi odbywania służby wojskowej (§ 401–406)
 - Rozdział 3. Przesłępstwa przeciwko obowiązkowi służby wartowniczej i ochronnej (§ 407–409)

Rozdział 4. Przesłępstwa zagrażające zdolności bojowej (§ 410–415)

Rozdział 5. Postanowienie wspólne (§ 416)

Dział XII. Przesłępstwa przeciwko pokojowi, przeciwko ludzkości oraz przesłępstwa wojenne:

Rozdział 1. Przesłępstwa przeciwko pokojowi i ludzkości (§ 417–425)

Rozdział 2. Przesłępstwa wojenne (§ 426–434)

Rozdział 3. Postanowienia wspólne (§ 435).

Trzecia część kodeksu obejmuje postanowienia przejściowe i końcowe (§ 436–440), w tym uchylenie m.in. k.k. z 1961 r. i ustawy o ochronie pokoju.

Oczywiste jest, że w ramach artykułu nie jestem w stanie przedstawić wszystkich rozwiązań nowego słowackiego kodeksu karnego. Chciałbym zatem zatrzymać się na kilku problemach, które, moim zdaniem (a zrozumiałe jest, że mogę się mylić), najlepiej charakteryzują koncepcję kodeksu.

V. Pojęcie przesłępstwa i klasyfikacja przesłępstw

Pojęcie przesłępstwa definiuje § 8 w formule następującej: Przesłępstwem jest czyn bezprawny, którego znamiona są wskazane w tej ustawie, jeżeli ta ustawa nie stanowi inaczej.

Regulację tę komentatorzy kodeksu opatrzyli następującymi uwagami. W odróżnieniu od dotychczasowej regulacji prawnej dochodzi do podstawowej zmiany. Przesłępstwo staje się kategorią formalną, a z jego definicji zostaje usunięte pojęcie społecznego niebezpieczeństwa. Nie znaczy to jednak, aby kategoria społecznego niebezpieczeństwa straciła jakiegokolwiek znaczenie. W odniesieniu do występków ustawodawca dopuszcza uznanie, że mimo wyczerpania znamion przesłępstwa czyn przesłępstwem nie jest. Chodzi o dwa przepisy:

- § 10 ust. 2, według którego nie jest występkiem czyn, jeżeli ze względu na sposób jego popełnienia i jego następstwa, okoliczności, w których został popełniony, stopień winy i pobudki sprawcy jego waga jest nieznaczna (*je jeho zavaznost nepatna*),
- § 95 ust. 2, według którego występki, którego znamiona są przewidziane w ustawie, nie jest przesłępstwem, jeżeli popełnił go nieletni (przed ukończeniem 15 lat) i jeżeli waga czynu jest mała (*je jeho zavaznost mala*).

W tych postanowieniach znajdujemy wyjątek od formalnego ujęcia kategorii przesłępstwa¹¹.

Warte podkreślenia jest, że zastrzeżenie z § 8 „jeżeli ta ustawa nie stanowi inaczej” nie oznacza dopuszczenia pozakodeksowego prawa karnego. Nadal zasadą jest, że kodeks jest wyłącznym źródłem prawa karnego mate-

¹¹ O. Samas, H. Siffel, P. Toman, Trestny zakon. Strucny komentar, Iura Edition 2006, s. 26.

rialnego, a to zastrzeżenie rozumie się tylko w ten sposób, że kodeks „stanowi inaczej” właśnie w § 10 ust. 2 i § 95 ust. 2.

Kategoryzację przestępstw wprowadza § 9 w sformułowaniu: Przesłępstwem jest występłek i zbrodnia.

Pojęciem nadrzędnył jest przestępsłtwo (*trestny cin*), pojęciami składającymi się na nie są: występłek (*precin*) i zbrodnia (*zlocin*). Jak wskazują komentatorzy, w ten sposób Słowacja wraca do tradycji podziału przestępsłtw na kategorie, który to podział występował w okresie międzywojennym¹². Pojęcie występłku precyzuje § 10 ust. 1, według którego występłkiem jest:

- przestępsłtwo popełnione nieumyślne,
- przestępsłtwo umyślne, za które kodeks w części szczególnej przewiduje karę pozbawienia wolności w wymiarze nieprzekraczającym 5 lat.

Kolejny § 11 definiuje zbrodnię jako:

- przestępsłtwo umyślne, za które kodeks w części szczególnej przewiduje karę pozbawienia wolności, której górna granica przekracza 5 lat,
- przestępsłtwo kwalifikowane, które „wyjściowo” jest wprawdzie umyślnył występłkiem, ale w typie kwalifikowanym jest za nie przewidziana kara pozbawienia wolności przekraczająca 5 lat.

Przepis § 11 ust. 5 przewiduje subkategorie zbrodni jako szczególnie poważnej, jeżeli dolna granica zagrożenia karą wynosi co najmniej 10 lat (*zlocin obzvlast zavazny*).

VI. Wina

Kodeks przyjmuje tradycyjny podział winy na umyślną (*umyselnost*) i nieumyślną (*nedbanlivost*), a w ramach winy umyślnej na zamiar bezpośredni i ewentualny, zaś w ramach winy nieumyślnej na lekkomyślność i niedbalstwo, stanowiąc w § 15 i 16, co następuje:

§ 15. Przesłępsłtwo jest popełnione umyślne, jeżeli sprawca:

- chciał sposobem wskazanym w tym kodeksie naruszyć lub zagrożić interesowi tym kodeksem chronionemu, albo
- wiedział, że swoim zachowaniem może takie naruszenie lub zagrożenie spowodować i na wypadek, że je spowoduje, godził się z tym.

§ 16. Przesłępsłtwo jest popełnione nieumyślne, jeżeli sprawca:

- wiedział, że może sposobem wskazanym w tym kodeksie naruszyć lub zagrożić interesowi tym kodeksem chronionemu, ale bez odpowiednich powodów liczył na to, że takiego naruszenia lub zagrożenia nie spowoduje, albo

¹² Tamże, s. 29.

- nie wiedział, że swoim zachowaniem może takie naruszenie lub zagrożenie spowodować, chociaż ze względu na okoliczności i swoje właściwości osobiste o tym powinien być i mógł wiedzieć.

Podmiotowa zasada odpowiedzialności jest taka sama jak w prawie polskim, mianowicie według § 17 dla karalności czynu popełnionego przez osobę fizyczną wymagana jest wina umyślna, jeżeli kodeks nie stanowi wprost, że wystarczy nieumyślność. Zastanawiające jest, że ustawodawca w § 17 wskazał na „osobę fizyczną”. Nie oznacza to wszakże, aby osoba prawna mogła odpowiadać na podstawie kodeksu. Przepis § 19 ust. 2 nie pozostawia wątpliwości, że za przestępstwo może odpowiadać tylko osoba fizyczna.

VII. Formy stadialne i zjawiskowe

W odniesieniu do form stadialnych zasada jest prosta: odpowiedzialność za usiłowanie dotyczy obu kategorii przestępstw (§ 14), natomiast jeśli chodzi o przygotowanie, to jest ono karalne tylko wtedy, gdy było to przygotowanie do zbrodni (§ 13) – każdej, ale zbrodni. Tak więc przygotowanie do występku nie jest karalne.

Kodeks wyróżnia sprawcę (§ 19), współsprawcę (§ 20) i uczestnika (§ 21), przy czym przewiduje cztery warianty uczestnictwa: organizowanie przestępstwa, podżeganie, zamawianie popełnienia przestępstwa, pomocnictwo.

VIII. Okoliczności wyłączające odpowiedzialność i bezprawność

Kodeks zna dwie okoliczności wyłączające odpowiedzialność: wiek (nie jest odpowiedzialny karnie, kto w czasie czynu nie ukończył 14 lat – § 22) oraz niepoczytalność (§ 23).

Jeśli chodzi o okoliczności wyłączające bezprawność, to obok niejako klasycznych: stanu wyższej konieczności (§ 24) i obrony koniecznej (§ 25) kodeks przewiduje także uzasadnione odrębnymi przepisami użycie broni (§ 26), z wyłączeniem tego kontratypu w razie umyślnego spowodowania śmierci, dozwolone ryzyko (§ 27), wykonywanie praw i obowiązków (§ 28), zgodę pokrzywdzonego (§ 29), z podwójnym ograniczeniem: zgoda pokrzywdzonego nie wyłącza bezprawności przy przestępstwach przeciwko życiu lub zdrowiu, ponadto tego kontratypu nie stosuje się, jeżeli zestaw znamion przestępstwa wskazuje, że czyn jest karalny także za zgodą pokrzywdzonego; ostatnim kontratypem jest pełnienie zadań agenta (§ 30), w przepisie tym chodzi o taką sytuację, kiedy ktoś przeniknął do grupy przestępczej w celu ujawnienia przestępstw i ich sprawców oraz w czasie wyko-

nywania zadania albo został zmuszony do popełnienia czynu zawierającego znamiona przestępstwa, albo popełnia taki czyn w uzasadnionej obawie o życie lub zdrowie swoje bądź najbliższej mu osoby; ten kontratyp nie ma zastosowania w odniesieniu do najpoważniejszych przestępstw wskazanych w § 30 ust. 2.

IX. Sankcje

Mianem sankcji ustawodawca słowacki określa z jednej strony kary, z drugiej środki zapobiegawcze. Kodeks operuje jedenastoma karami: pozbawienie wolności, areszt domowy, praca obowiązkowa, grzywna, przepadek mienia, przepadek rzeczy, zakaz wykonywania działalności, zakaz pobytu, utrata tytułów honorowych i odznaczeń, utrata stopnia wojskowego, wydalenie z kraju (§ 32) oraz pięcioma środkami zapobiegawczymi: leczenie zapobiegawcze, wychowanie zapobiegawcze, dozór zapobiegawczy, detencja (umieszczenie w specjalnym zakładzie nieuleczalnie chorego i groźnego dla społeczeństwa w trakcie odbywania kary lub po jej odbyciu), odebranie rzeczy (§ 33).

Warto zwrócić uwagę, że w części szczególnej kodeksu ustawodawca operuje wyłącznie karą pozbawienia wolności, tak jak nakazuje § 34 ust. 2. Dopiero w kolejnych przepisach części ogólnej znajdujemy wskazówki dotyczące orzekania różnego rodzaju kar, które zresztą mogą występować obok siebie.

Zasada wyrażona w § 34 ust. 6 jest prosta: jeżeli górna granica wymiaru kary ustanowiona w części szczególnej (a może nią być tylko pozbawienie wolności) przekracza 5 lat, to sąd musi wymierzyć karę pozbawienia wolności. Dopiero jeżeli nie przekracza, otwiera się możliwość orzekania innych kar.

Kodeks zawiera obszerne listy okoliczności łagodzących (lit. a–o w § 36) i obciążających (lit. a–m w § 37), a rozważenie relacji między nimi (co jest obowiązkiem sądu orzekającego w konkretnej sprawie) pociąga za sobą daleko idące konsekwencje: jeżeli przeważają okoliczności łagodzące, to górna granica kary przewidzianej w odnośnym przepisie zmniejsza się o 1/3 (§ 38 ust. 3), a jeżeli przeważają okoliczności obciążające, to dolna granica kary przewidzianej w odnośnym przepisie zwiększa się o 1/3 (§ 38 ust. 4)

Kodeks przewiduje dość szerokie możliwości stosowania nadzwyczajnego załagodzenia kary (wymierzenia jej poniżej dolnej granicy), co jest zapewne związane z wysokimi dolnymi granicami wymiaru kary przewidzianymi w części szczególnej kodeksu, zwłaszcza w typach kwalifikowanych. Przewidziane są także możliwości odstąpienia od wymierzenia kary. Warun-

kowe zawieszenie wykonania kary pozbawienia wolności jest możliwe, jeżeli wymierzona kara nie przekracza 2 lat.

Jeśli chodzi o kary inne niż pozbawienie wolności, to zwróć uwagę tylko na pewne najbardziej charakterystyczne regulacje. I tak karę pracy obowiązkowej można wymierzyć tylko za zgodą sprawcy, oznaczając jej wymiar na 40 do 300 godzin (§ 54). Grzywnę (§ 56) w wysokości od 5 tys. do 10 mln koron słowackich można wymierzyć w dwóch wariantach: jako karę samodzielną lub obok kary pozbawienia wolności za przestępstwo, którym sprawca osiągnął lub zamierzał osiągnąć korzyść majątkową, oraz jako karę samodzielną za występki, jeżeli sąd uzna, że wymierzenie kary pozbawienia wolności nie jest konieczne. Interesującą regulacją przewiduje § 56 ust. 5, który zakazuje wymierzania grzywny, jeżeli jej orzeczenie uniemożliwiłoby naprawienie przez sprawcę szkody wyrządzonej przestępstwem. Zakaz działalności (§ 61) może być orzeczony w rozmiarze od roku do 10 lat, jeżeli sprawca dopuścił się czynu w związku ze swoim zawodem, stanowiskiem lub funkcją. Zakaz pobytu (§ 62) może być orzeczony na czas od roku do lat 5 za czyn umyślny, jeżeli jego orzeczenie jest uzasadnione ze względu dotychczasowy sposób życia sprawcy oraz miejsce popełnienia czynu oraz jeżeli za tym przemawiają względy ochrony porządku publicznego, rodziny, zdrowia, moralności albo mienia.

X. Część szczególna słowackiego kodeksu karnego

Próba prezentacji bardzo obszernej części szczególnej kodeksu z natury rzeczy musi ograniczyć się do przykładów. Wybrałem kilka kategorii przestępstw, które, jak sądzę, dobrze oddają koncepcję legislacyjną kodyfikatora słowackiego, mianowicie: przestępstwa przeciwko życiu, rozbój, zgwałcenie, przestępstwa powszechnie niebezpieczne oraz przestępstwa przeciwko środowisku.

1. Przestępstwa przeciwko życiu

Ta grupa przestępstw otwiera część szczególną kodeksu jako rozdział 1 w dziale I. Składa się z jedenastu paragrafów, przy czym na uwagę zasługuje rozróżnienie morderstwa z premedytacją i morderstwa „zwykłego”.

Znamiona morderstwa z premedytacją (*ukladna vrazda*) są treścią § 144, który przytaczam w pełnym brzmieniu:

§ 144. (1) Kto inną osobę umyślnie uśmierca z uprzednio powziętym zamiarem, podlega karze pozbawienia wolności od 20 do 25 lat.

(2) Karze pozbawienia wolności w wymiarze 25 lat albo dożywotnio podlega sprawca, jeżeli czyn określony w ust. 1 popełnia:

– będąc już skazanym za przestępstwo morderstwa,

- w stosunku do dwóch osób,
- poważniejszym sposobem działania,
- wobec osoby chronionej,
- ze szczególnego motywu, albo
- w zamiarze uzyskania korzyści majątkowej.

(3) Karze dożywotniego pozbawienia wolności podlega sprawca, jeżeli czyn określony w ust. 1 popełnia:

- będąc już skazanym za taki sam czyn,
- w niebezpiecznej grupie, albo
- w sytuacji kryzysowej.

Znamiona morderstwa (*vrazda*) są treścią § 145, który także przytaczam w pełnym brzmieniu:

§ 145. (1) Kto inną osobę umyślnie uśmierca, podlega karze pozbawienia wolności od 15 do 20 lat.

(2) Karze pozbawienia wolności od 20 do 25 lat albo dożywotnio podlega sprawca, jeżeli czyn określony w ust. 1 popełnia:

- w stosunku do dwóch osób,
- poważniejszym sposobem działania,
- wobec osoby chronionej,
- ze szczególnego motywu, albo
- w zamiarze uzyskania korzyści majątkowej.

(3) Karze pozbawienia wolności w wymiarze 25 lat albo dożywotnio podlega sprawca, jeżeli czyn określony w ust. 1 popełnia:

- będąc już skazanym za taki sam czyn albo za morderstwo z premedytacją,
- w niebezpiecznej grupie, albo
- w sytuacji kryzysowej.

Od morderstwa ustawodawca odróżnia zabójstwo (*zabitie*) w dwóch wariantach w § 147 i 148. Przytaczam je także:

§ 147. (1) Kto w zamiarze wyrządzenia innej osobie ciężkiego uszczerbku na zdrowiu nieumyślnie powoduje śmierć, podlega karze pozbawienia wolności od 7 do 10 lat.

(2) Karze pozbawienia wolności od 10 do 12 lat podlega sprawca, jeżeli czyn określony w ust. 1 popełnia:

- wobec osoby chronionej, albo
- ze szczególnego motywu.

(3) Karze pozbawienia wolności od 12 do 15 lat podlega sprawca, jeżeli czyn określony w ust. 1 popełnia:

- poważniejszym sposobem działania,
- jako członek niebezpiecznej grupy, albo
- w sytuacji kryzysowej.

§ 148. (1) Kto w zamiarze wyrządzenia innej osobie uszczerbku na zdrowiu nieumyślnie powoduje śmierć, podlega karze pozbawienia wolności od 3 do 8 lat.

(2) Karze pozbawienia wolności od 5 do 10 lat podlega sprawca, jeżeli czyn określony w ust. 1 popełnia:

- wobec osoby chronionej, albo
- ze szczególnego motywu.

(3) Karze pozbawienia wolności od 7 do 12 lat podlega sprawca, jeżeli czyn określony w ust. 1 popełnia:

- poważniejszym sposobem działania,
- jako członek niebezpiecznej grupy, albo
- w sytuacji kryzysowej.

W § 123 znajdują się bardzo szczegółowe definicje uszczerbku na zdrowiu i ciężkiego uszczerbku na zdrowiu. Przez ciężki uszczerbek na zdrowiu ustawodawca słowacki nakazuje rozumieć: okaleczenie, utratę lub znaczne ograniczenie zdolności do pracy, paraliż organu ciała, utratę lub znaczne ograniczenie funkcji zmysłowych, uszkodzenie ważnego organu, zeszpecenie, wywołanie poronienia lub uśmiercenie płodu, udręczenie albo zaburzenie zdrowia trwające dłuższy czas; to ostatnie pojęcie oznacza zaburzenie wymagające leczenia (ewentualnie niezdolność do pracy) trwające co najmniej 42 dni kalendarzowe, podczas których istotnie wpływało ono na zwykły sposób życia poszkodowanego.

Przepisy o morderstwie i zabójstwie są dopełnione zestawem znamion nieumyślnego spowodowania śmierci (*usmrtenie*) w § 149 w brzmieniu:

§ 149. (1) Kto nieumyślnie powoduje śmierć innej osoby, podlega karze pozbawienia wolności do lat 3.

(2) Karze pozbawienia wolności od 2 do 5 lat podlega sprawca, jeżeli czyn określony w ust. 1 popełnia:

- poważniejszym sposobem działania, albo
- wobec osoby chronionej.

(3) Karze pozbawienia wolności od 4 do 10 lat podlega sprawca, jeżeli czyn określony w ust. 1 popełnia w stosunku do większej liczby osób przez to, że poważnie narusza przepisy o bezpieczeństwie pracy albo komunikacji bądź przepisy higieniczne.

(4) Karze przewidzianej w ust. 3 podlega sprawca, jeżeli w związku ze swoim zawodem, stanowiskiem, pozycją lub funkcją albo jako kierownik środka komunikacji, będąc w stanie wyłączającym możliwość wykonywania takiej czynności, do którego to stanu doprowadził się substancją nawykową¹³, powoduje nieumyślnie śmierć innej osoby.

¹³ Postępuję się dosłownym tłumaczeniem słowackiego terminu „navykova latka”, mimo że w języku polskim nie brzmi to zgrabnie. Ale owa „navykova latka” została odrębnie zdefinio-

(5) Karze pozbawienia wolności od 7 do 12 lat podlega sprawca, jeżeli czynem określonym w ust. 4 powoduje nieumyślnie śmierć dwóch lub więcej osób.

Układ przepisów związanych z pozbawieniem życia jest więc następujący: dwa typy szczególnie poważnej zbrodni morderstwa, uzależnione od premedytacji (§ 144) lub jej braku (§ 145), dwa typy zbrodni zabójstwa, które są w istocie przestępstwami ciężkiego (§ 147) lub innego (§ 148) uszczerbku na zdrowiu kwalifikowanymi przez nieumyślne spowodowanie śmierci, występki nieumyślnego pozbawienia życia (§ 149).

Warto zwrócić uwagę, że okoliczności kwalifikujące z § 144, 145, 146, 147 i 149 zostały precyzyjnie zdefiniowane w części ogólnej. I tak obszerna definicja poważniejszego sposobu działania zamieszczona w § 138 nakazuje przez taki sposób (podkreślam, że ów „poważniejszy sposób działania” jest okolicznością kwalifikującą wiele bardzo różnych przestępstw) rozumieć działanie:

- z bronią w stosunku do morderstwa z premedytacją z § 144, morderstwa z § 145, spowodowania śmierci według § 147 i 148, nieumyślnego spowodowania śmierci z § 149, spowodowania uszczerbku na zdrowiu z § 155, 156 i 157,
- przez dłuższy czas,
- okrutne lub połączone z dręczeniem,
- przemocą, groźbą bezpośredniej przemocy lub groźbą innego ciężkiego pokrzywdzenia,
- z włamaniem,
- oszukańcze,
- z wykorzystaniem kłopotów, niedoświadczenia, zależności lub podporządkowania,
- z naruszeniem ważnego obowiązku wynikającego z zawodu, stanowiska lub funkcji sprawcy albo nałożonego na niego ustawą,
- w zorganizowanej grupie,
- w stosunku do większej liczby osób.

Przez „osobę chronioną” § 139 ust. 1 nakazuje rozumieć: dziecko (w odrębnym przepisie zdefiniowane jako osoba do 18 lat), kobietę ciężarną, osobę bliską, osobę pozostającą w stosunku zależności, osobę starszą (powyżej 60 lat), osobę chorą, osobę korzystającą z ochrony według prawa międzynarodowego, funkcjonariusza publicznego (odrębnie zdefiniowanego w bardzo obszernym § 128) lub osobę pełniącą swe ustawowe obowiązki, świadka, biegłego, tłumacza. „Szczególny motyw” to według § 140 działanie:

wana w § 130 ust. 5 jako alkohol, środki odurzające, substancje psychotropowe i inne substancje, które mogą negatywnie wpłynąć na psychikę człowieka lub jego zdolności rozumienia czynu bądź kierowania postępowaniem, a także na zachowania społeczne.

na zamówienie, z zemsty, w zamiarze ukrycia lub ułatwienia innego przestępstwa, z nienawiści narodowościowej, etnicznej lub rasowej albo nienawiści z powodu koloru skóry, a także działanie z motywem seksualnym. „Grupa niebezpieczna” to według § 141 grupa zbrodnicza lub grupa terrorystyczna, obie w innych przepisach szczegółowo zdefiniowane. Przez „sytuację kryzysową” § 134 ust. 2 nakazuje rozumieć: stan klęski żywiołowej, stan wyjątkowy, stan wojenny i wojnę. Przez „większą liczbę osób” § 127 ust. 12 nakazuje rozumieć co najmniej trzy osoby.

W rozdziale o przestępstwach przeciwko życiu zostały stypizowane także przestępstwa: dzieciobójstwa (§ 146), niedozwolonego przerwania ciąży (§ 150–152), z wyraźnym zaznaczeniem, że kobieta ciężarna nie jest odpowiedzialna ani jako sprawca, ani jako podżegacz lub pomocnik (§ 153) oraz uczestnictwo w samobójstwie (§ 154).

2. Rozbój

Znamiona zbrodni rozboju (*lupez*) znajdują się w § 188 zamieszczonym w rozdziale o przestępstwach przeciwko wolności. Komentatorzy podkreślają, że przepis chroni dwa przedmioty: wolność osobistą oraz mienie, którym chce zawładnąć sprawca¹⁴. Brzmienie przepisu jest następujące:

§ 188. (1) Kto przeciw innej osobie używa przemocy lub groźby bezpośredniej przemocy w zamiarze zawładnięcia cudzą rzeczą, podlega karze pozbawienia wolności od 3 do 8 lat.

(2) Karze pozbawienia wolności od 7 do 12 lat podlega sprawca, jeżeli czyn określony w ust. 1 popełnia:

- zagrażając bezpośrednio życiu lub zdrowiu większej liczby osób,
- wyrządzając większą szkodę,
- poważniejszym sposobem działania,
- wobec osoby chronionej, albo
- ze szczególnego motywu.

(3) Karze pozbawienia wolności od 10 do 15 lat podlega sprawca, jeżeli czyn określony w ust. 1 popełnia:

- wyrządzając nim ciężki uszczerbek na zdrowiu lub śmierć, albo
- powodując nim znaczną szkodę.

(4) Karze pozbawienia wolności od 15 do 25 lat albo dożywotniego pozbawienia wolności podlega sprawca, jeżeli czyn określony w ust. 1 popełnia:

- powodując nim szkodę w wielkim rozmiarze,
- powodując nim śmierć większej liczby osób, albo
- jako członek niebezpiecznej grupy.

¹⁴ O. Samas, H. Stiffel, P. Toman, Trestny zakon. Strucny komentar, s. 381.

W tym przepisie pojawia się rozróżnienie wysokości wyrządzonej szkody, typowe dla przestępstw przeciwko mieniu, ale nie tylko, bo także np. dla przestępstw przeciwko środowisku. Ustawodawca słowacki starannie zdefiniował szkodę w § 124 jako stratę lub realny ubytek w mieniu albo inną szkodę pozostająca w związku przyczynowym z przestępstwem, bez względu na to, czy chodzi o szkodę w rzeczach czy w prawach. Przez szkodę dla celów stosowania k.k. rozumie się także uzyskanie korzyści w związku przyczynowym z przestępstwem.

Kolejny § 125 wyznacza cztery pojęcia:

- szkoda mała – szkoda przewyższająca 8000 koron słowackich¹⁵,
- szkoda większa – sięgająca co najmniej dziesięciokrotności tej sumy, czyli minimum 80 000 koron,
- szkoda znaczna – stukrotność, czyli 800 000 koron,
- szkoda wielkiego rozmiaru – pięćsetkrotność, czyli 4 000 000 koron.

Bardzo szczegółowe regulacje dotyczące sposobu obliczania szkody znajdują się w § 126.

3. Zgwałcenie

Zbrodnia zgwałcenia (*znasilnienie*) została stypizowana w § 199 znajdującym się w rozdziale o przestępstwach przeciwko godności ludzkiej. Treść tego przepisu jest następująca:

§ 199. (1) Kto przemocą albo groźbą bezpośredniej przemocy zmusza kobietę do stosunku płciowego albo kto do takiego czynu wykorzystuje stan jej bezbronności, podlega karze pozbawienia wolności od 5 do 10 lat.

(2) Karze pozbawienia wolności od 7 do 12 lat podlega sprawca, jeżeli czyn określony w ust. 1 popełnia:

- poważniejszym sposobem działania,
- wobec osoby chronionej,
- ze szczególnego motywu, albo
- wobec kobiety znajdującej się w areszcie albo odbywającej karę pozbawienia wolności.

(3) Karze pozbawienia wolności od 15 do 20 lat podlega sprawca, jeżeli popełnia czyn określony w ust. 1 i powoduje nim ciężki uszczerbek na zdrowiu.

(4) Karze pozbawienia wolności od 20 do 25 lat podlega sprawca, jeżeli czyn określony w ust. 1 popełnia:

- powodując nim śmierć, albo
- w sytuacji kryzysowej.

¹⁵ Szkiec ten sporządzałem w lecie 2006 r., kiedy relacja między złotówkami a koronami słowackimi wynosi 1:10, tj. 10 koron słowackich za jedną polską złotówkę.

Wyraźne wskazanie, że przedmiotem zgwałcenia może być tylko kobieta, a sposobem zgwałcenia tylko doprowadzenie do stosunku płciowego, nie oznacza łagodniejszego potraktowania innych czynności seksualnych. Kolejny § 200 przewiduje zbrodnię przemocy seksualnej (*sexuálne násillie*), stanowiąc w ust. 1, że takiego czynu dopuszcza się, kto przemocą lub groźbą bezpośredniej przemocy zmusza inną osobę do stosunku oralnego, stosunku analnego lub do innych praktyk seksualnych albo kto do takiego czynu wykorzystuje stan bezbronności tej osoby. Znamienne jest, że kwalifikowane typy przestępstw są identyczne jak w przepisie poprzedzającym (rozumiało, że w § 200 ust. 2 lit. d zamiast „kobiety” mamy „osobę”) oraz że sankcje zarówno w typie podstawowym, jak i w typach kwalifikowanych są dokładnie takie same w § 199 i w § 200.

4. Przestępstwa powszechnie niebezpieczne

Rozdział 1 działu VI przewiduje odpowiedzialność **za** następujące typy przestępstw powszechnie niebezpiecznych:

- sprowadzenie zagrożenia powszechnego: umyślne w § 284 i nieumyślne w § 285,
- uszkodzenie i zagrożenie funkcjonowania urządzeń użyteczności publicznej w § 286–288,
- zagrożenie pod wpływem substancji narkotycznej w § 289,
- naruszenie obowiązków w stanie szczególnego zagrożenia w § 290,
- zagrożenie bezpieczeństwa powietrznego lub wodnego środka komunikacji w § 291 i 292,
- uprowadzenie powietrznego środka komunikacji za granicę w § 293,
- niedozwolone wytwarzanie i handel bronią w § 294 i 295,
- założenie i wspieranie grupy zbrodniczej w § 296,
- założenie i wspieranie grupy terrorystycznej w § 297,
- bezprawny wyrób i posiadanie materiałów jądrowych, substancji radioaktywnych i wysoce niebezpiecznych substancji chemicznych w § 298 i 299.

Dla zrozumienia niektórych koncepcji ustawodawcy słowackiego pouczający jest przykład występku zagrożenia pod wpływem substancji narkotycznej (*ohrozenie pod vplyvom narkotycznej latky*) stypizowanego w § 289 w sposób następujący:

§ 289. (1) Kto wykonuje w stanie wyłączającym sprawność, do którego się doprowadził pod wpływem substancji narkotycznej, zawód lub inną czynność, przy których mógłby zagrozić życiu lub zdrowiu ludzi albo wyrządzić znaczną szkodę w mieniu,

- aczkolwiek był za taki czyn w poprzedzających 24 miesiącach osądzony albo z wykonania kary pozbawienia wolności wymierzonej za taki czyn zwolniony,
 - aczkolwiek był za taki czyn popełniony pod wpływem substancji narkotycznej w poprzedzających 24 miesiącach ścigany, albo
 - wyrządził co najmniej nieumyślnie innej osobie uszczerbek na zdrowiu albo większą szkodę w cudzym mieniu,
- podlega karze pozbawienia wolności do roku.

(2) Karze pozbawienia wolności od roku do 5 lat podlega sprawca, jeżeli wykonuje w stanie wyłączającym sprawność, do którego się doprowadził pod wpływem substancji narkotycznej, działanie, przy którym mógłby zagrozić życiu lub zdrowiu ludzi albo wyrządzić znaczną szkodę w mieniu przy wykonywaniu zawodu lub innej działalności, przy których wpływ narkotycznej substancji jest szczególnie niebezpieczny, zwłaszcza jeżeli prowadzi środek komunikacji zbiorowej.

Jest to niezwykle interesujący typ przestępstwa, któremu warto poświęcić nieco uwagi. Otóż punktem wyjścia jest tu nie przestępstwo, lecz wykroczenie. W pochodzącej jeszcze z okresu istnienia Federacji, ale wielokrotnie nowelizowanej, ustawie o wykroczeniach¹⁶ w § 22 zostały stypizowane wykroczenia komunikacyjne, w tym pod lit. g wykroczenie kierowcy, który w czasie prowadzenia pojazdu spożywa alkohol lub używa innej substancji narkotycznej albo prowadzi pojazd bezpośrednio do spożyciu alkoholu lub użyciu innej substancji narkotycznej albo w czasie, kiedy mógł być pod ich wpływem, a pod lit. h wykroczenie kierowcy, który prowadzi pojazd w stanie wyłączającym zdolność do prowadzenia pojazdu, do którego to stanu doprowadził się spożyciem napoju alkoholowego lub użyciem innej substancji narkotycznej. Za wykroczenia z § 30 ustawy o wykroczeniach odpowiada m.in. ten, kto:

- spożywa napój alkoholowy albo używa innej substancji narkotycznej, aczkolwiek wie, że będzie wykonywał zawód lub inną czynność, przy której mógłby zagrozić zdrowiu ludzi albo uszkodzić mienie (lit. f),
- po spożyciu napoju alkoholowego lub użyciu innej substancji narkotycznej wykonuje czynność wskazaną pod lit. f (lit. g),
- w stanie wyłączającym sprawność, do którego doprowadził się spożyciem napoju alkoholowego lub użyciem innej substancji narkotycznej, wykonuje czynność wskazaną pod lit. f (lit. h).

Autorzy komentarza do k.k. wskazują, że jeżeli zawartość alkoholu we krwi przekroczyła 1 promil, to zawsze przyjmuje się, że sprawca nie był w stanie bezpiecznie prowadzić pojazdu lub wykonywać innych czynności, jeżeli zaś nie przekroczyła bądź jeżeli wchodzi w rachubę użycie innej sub-

¹⁶ Zakon c. 372/1990 Zb. o priestupkoch.

stancji nawykowej, to należy wykazać, że zdolność do bezpiecznego prowadzenia pojazdu lub wykonywania innej czynności została wyłączona¹⁷. Zachowania określone w § 289 ust. 1 są w zasadzie wykroczeniami, a „przekształcenie wykroczenia w przestępstwo” następuje w razie ziszczenia się któregoś z trzech wymienionych w tym przepisie przesłanek:

- uprzednia karalność za przestępstwo – lit. a,
- uprzednia odpowiedzialność za wykroczenie – lit. b, choćby nawet tylko w postępowaniu mandatowym,
- rzeczywisty skutek – lit. c.

Natomiast czyn z § 289 ust. 2 jest „od razu” przestępstwem, bez konieczności spełnienia dodatkowych warunków. Ta surowsza ocena jest uzasadniona szczególnie niebezpiecznym wpływem substancji nawykowej, jeżeli sprawcą jest kierujący środkiem komunikacji masowej (według odrębnej definicji takim środkiem jest pojazd przewożący co najmniej 9 osób) albo wykonujący czynności wymagające szczególnego stopnia sprawności. Komentatorzy tytułem przykładów wskazują na dyżurnego ruchu, maszynistę, pracownika zatrudnionego przy obsłudze procesów technologicznych w elektrowni jądrowej lub w przemyśle chemicznym¹⁸.

5. Przesłpstwa przeciwko środowisku

Typizacje tych przestępstw zostały zebrane w rozdziale 2 działu VI. Są to przestępstwa następujące:

- zagrożenie i uszkodzenie środowiska: umyślne w § 300, nieumyślne w § 301,
- bezprawne postępowanie z odpadami w § 302,
- naruszenie ochrony wód i powietrza: umyślne w § 303, nieumyślne w § 304,
- naruszenie ochrony roślin i zwierząt w § 305,
- naruszenie ochrony drzew i krzewów w § 306,
- szerzenie choroby zakaźnej zwierząt i roślin w § 307 i 308,
- uwolnienie organizmów genetycznie zmodyfikowanych w § 309,
- kłusownictwo w § 310.

Dla ilustracji przytoczę treść dwóch pierwszych paragrafów.

5.1. Zagrożenie i uszkodzenie środowiska

Znamiona tego przestępstwa (*Ohrozenie a poskodenie zivotneho prostredia*) są następujące:

§ 300. (1) Kto umyślnie narazi środowisko na niebezpieczeństwo powstania małej szkody przez to, że naruszy powszechnie obowiązujące prze-

¹⁷ O. S a m a s, H. S t i f f e l, T. T o m a n, Trestny zakon. Strucny komentar, s. 605.

¹⁸ Tamże, s. 606.

pisy prawne o ochronie środowiska albo o ochronie zasobów przyrody, włączając źródła naturalnych wód leczniczych i naturalne źródła mineralnych wód stołowych, oraz gospodarowaniu nimi, podlega karze pozbawienia wolności do lat 3.

(2) Karze pozbawienia wolności od roku do lat 5 podlega, kto na obszarze chronionym bezprawnie wznosi budowlę.

(3) Karze przewidzianej w ust. 2 podlega sprawca, jeżeli czyn określony w ust. 2 popełnia:

- poważniejszym sposobem działania, albo
- na obszarze chronionym, włączając strefę ochronną naturalnych źródeł wód leczniczych oraz naturalnych źródeł mineralnych wód stołowych.

(4) Karze pozbawienia wolności od 3 do 8 lat podlega sprawca, który popełnia czyn określony w ust. 1 i wyrządza nim w środowisku znaczną szkodę.

(5) Karze pozbawienia wolności od 4 do 10 lat podlega sprawca, który popełnia czyn określony w ust. 1 i wyrządza nim w środowisku szkodę w wielkim rozmiarze.

§ 301. (1) Kto nieumyślnie narazi środowisko na niebezpieczeństwo powstania większej szkody przez to, że naruszy powszechnie obowiązujące przepisy prawne o ochronie środowiska albo o ochronie zasobów przyrody, włączając źródła naturalnych wód leczniczych i naturalne źródła mineralnych wód stołowych oraz o gospodarowaniu nimi, podlega karze pozbawienia wolności do roku.

(2) Karze pozbawienia wolności do lat 3 podlega sprawca, jeżeli popełnia czyn określony w ust. 1 na obszarze chronionym, włączając strefę ochronną naturalnych źródeł wód leczniczych oraz naturalnych źródeł mineralnych wód stołowych.

(3) Karze przewidzianej w ust. 2 podlega sprawca, jeżeli popełnia czyn określony w ust. 1 i wyrządza nim znaczną szkodę.

(4) Karze pozbawienia wolności od 3 do 8 lat podlega sprawca, który popełnia czyn określony w ust. 1 i wyrządza nim szkodę w środowisku w wielkim rozmiarze.

Znamiona przestępstw z § 300 i 301 są typowymi znamionami odsyłającymi do przepisów o ochronie środowiska. Zwraca uwagę znamię grożącej szkody: przy przestępstwach umyślnych – małej (tj. przekraczającej 8000 koron), przy nieumyślnych – większej (tj. co najmniej 80 000 koron). Jeżeli takiego niebezpieczeństwa nie było, czyn jest traktowany jako wykroczenie (wyjątek to przestępstwo z § 300 ust. 2, które nie zawiera znamienia szkody).

Kodyfikator słowacki zadbał o precyzyjne określenie szkody w środowisku. Warto w tym miejscu przytoczyć § 124 ust. 3, według którego przy przestępstwach przeciwko środowisku przez szkodę rozumie się sumę

uszczerbku ekologicznego (*ekologickej ujmy*) i szkody majątkowej, przy czym szkoda majątkowa obejmuje także nakłady na przywrócenie środowiska do stanu poprzedniego. Przy przestępstwie bezprawnego postępowania z odpadami według § 302 przez rozmiar czynu rozumie się cenę, za jaką odpady w czasie i miejscu popełnienia czynu są zazwyczaj zbierane, przetwarzane, wywożone, przywożone, wykorzystywane, unieszkodliwiane albo składowane, albo cenę za usunięcie odpadów w miejsca, w którym jego składowanie nie jest przewidziane.

5.2. Kłusownictwo

Kończąc chciałbym jeszcze przytoczyć znamiona przestępstwa kłusownictwa (*Pytliactvo*) z § 310 ujętego w sposób następujący:

§ 310. (1) Kto bezprawnie ingeruje w wykonywanie prawa polowania albo w wykonywanie prawa rybackiego w ten sposób, że bez pozwolenie łowi zwierzynę lub ryby albo łowi zwierzynę lub ryby w czasie ich ochrony bądź sposobem zakazanym albo je ukrywa, przechowuje, dla siebie lub innej osoby pozyskuje zwierzynę lub ryby bezprawnie złowione lub znalezione, podlega karze pozbawienia wolności do lat 2.

(2) Karze pozbawienia wolności od 6 miesięcy do lat 3 podlega sprawca, jeżeli czyn określony w ust. 1 popełnia:

- masowo skutecznym lub zasługującym na potępienie sposobem,
- w małym rozmiarze, albo
- jako osoba, na której ciąży szczególny obowiązek ochrony środowiska.

(3) Karze pozbawienia wolności od roku do lat 5 podlega sprawca, jeżeli czyn określony w ust. 1 popełnia:

- będąc już skazanym za taki sam czyn,
- w większym rozmiarze, albo
- poważniejszym sposobem działania.

(4) Karze pozbawienia wolności od 3 do 8 lat podlega sprawca, jeżeli czyn określony w ust. 1 popełnia w znacznym rozmiarze.

(5) Karze pozbawienia wolności od 4 do 10 lat podlega sprawca, jeżeli czyn określony w ust. 1 popełnia w wielkim rozmiarze.

Także w tym przepisie mamy do czynienia ze znamionami odsyłającymi do ustaw myśliwskiej i rybackiej. Zwracają uwagę bardzo starannie ujęte typy kwalifikowane kłusownictwa.

XI. Uwagi końcowe

Nie czuję się kompetentny do całościowej oceny nowego słowackiego kodeksu karnego, ale kilka uwag syntetyzujących chyba mogę przedstawić. Przede wszystkim wymaga podkreślenia koncepcja kodeksu karnego jako

wyłącznego źródła prawa karnego materialnego. Są głosy, także w literaturze polskiej, że taka koncepcja jeżeli w ogóle może być zrealizowana, to w każdym razie okazuje się niepraktyczna. Kodyfikacje b. Czechosłowacji, a obecnie Czech i Słowacji, ale także np. całościowy kodeks karny Federacji Rosyjskiej z 1996 r. pokazują, że jest to możliwe, a nauka prawa w tych państwach nie sygnalizuje trudności związanych z ujęciem wszystkich przestępstw w jednym kodeksie karnym i rezygnacją z tzw. pozakodeksowego prawa karnego.

Struktura kodeksu słowackiego jest dobrze przemyślana i odpowiada wyobrażeniom o roli prawa karnego we współczesnym demokratycznym państwie prawnym. Jej nowoczesność znajduje wyraz chociażby w bardzo sensownym ujęciu znamion przestępstw przeciwko środowisku.

Dla prawnika polskiego wykształconego i uzyskującego doświadczenia zawodowe w oparciu o kodeksy karne z lat 1932, 1969 i 1997 niektóre pomysły ustawodawcy słowackiego okazują się dość zaskakujące. Jeżeli dobrze rozumiem nowy słowacki kodeks karny, to ujawnia się w nim tendencja do pewnego ograniczenia swobody sędziowskiej, wynikająca nie tylko z podnoszenia dolnych granic kary i zwężania pola wyboru sankcji, ale przede wszystkim z niezwykle konsekwentnego definiowania wielu możliwych pojęć. Może najbardziej charakterystyczna z tego punktu widzenia jest definicja pornografii zamieszczona w § 132 ust. 2, która głosi, że dla celów kodeksu przez pornografię rozumie się przedstawienie stosunku płciowego, innego sposobu kontaktu płciowego albo podobnego kontaktu seksualnego albo przedstawienie obnażonych organów płciowych zmierzające do wywołania seksualnego zadowolenia innej osoby. Kolejny § 132 ust. 3 definiuje pornografię dziecięcą jako przedstawienie stosunku płciowego, innego sposobu kontaktu płciowego albo podobnego kontaktu seksualnego z dzieckiem albo przedstawienie obnażonych części ciała dziecka zmierzające do wywołania seksualnego zadowolenia innej osoby. Nie wchodzę w to, czy te definicje są poprawne, czy nie. Podkreślam, że są; innymi słowy kodyfikator słowacki pokusił się o zdefiniowanie pojęć, które według kompetentnych znawców problematyki nie nadają się do definiowania.

Definicja pornografii nie jest przecież jedyną. W bardzo obszernym dziale V części ogólnej (§ 122–143) kodyfikator słowacki podjął ambitną próbę wyjaśnienia niemal wszystkiego w postaci definicji normatywnych. Jest to z pewnością ułatwienie dla praktyki stosowania kodeksu karnego, ale czy rzeczywiście dążenie do maksymalnej precyzji jest uzasadnione, to dopiero pytanie, na które tylko praktyka może udzielić odpowiedzi.

Interesujące jest ujęcie okoliczności obciążających i łagodzących w osobnych kilkunastopunktowych artykułach i zobowiązanie sędziów do starannego wyważenia relacji między nimi, przy czym efekt tego wyważenia rzutuje na zmianę ustawowych zagrożeń.

W każdym razie w obliczu czekających nas zmian w polskim prawie karnym materialnym zapoznanie się z nowymi pomysłami ustawodawcy słowackiego dostarcza może nie tyle wzorów, ile materiału do przemyśleń.